

Mariologija Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. u svjetlu promišljanja sv. Bernarda iz Clairvuxa

Prelčec, Bernard

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:859101>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**MARIOLOGIJA JOSEPHA RATZINGERA / BENEDIKTA XVI. U
SVJETLU PROMIŠLJANJA SV. BERNARDA IZ CLAIRVAUXA**

Diplomski rad

Mentor:

doc. dr. sc. Boris Vulić

Student:

Bernard Prelčec

Đakovo, 2021.

SADRŽAJ

<i>Sažetak</i>	2
<i>Summary</i>	3
Uvod	4
1. Mariološke teme Josepha Ratzingera / Benedikta XVI.	5
1.1. MARIJA KAO LIJEK ČOVJEČNOSTI	5
1.2. BIBLIJSKO MJESTO MARIOLOGIJE	5
1.3. MARIJA KAO NOVI POČETAK	7
1.4. MARIJA KAO ISUSOVA MAJKA I MAJKA BOŽJA	9
1.5. DJEVIČANSKO ROĐENJE – MIT ILI ISTINA?	10
1.6. MARIOLOŠKE DOGME	11
1.6.1. MARIJA DJEVICA I MAJKA BOŽJA (ΘΕΟΤΟΚΟΣ)	11
1.6.2. DOGMA O BEZGREŠNOM ZAČEĆU	13
1.6.3. TJELESNO UZNESENJE U NEBESKU SLAVU	14
1.7. NAVJEŠTENJE MARIJI	15
1.8. MAJČINSKO POSREDOVANJE	17
2. Mariološke propovijedi sv. Bernarda	19
2.1. USKLAĐENOST MARIJINE PONIZNOSTI I DJEVIČANSTVA	20
2.2. MARIJINA BEZGREŠNOST	21
2.3. MARIJINO DJEVIČANSTVO	24
2.4. PONIZNOST UZVIŠENE	25
3. Osvrt o zajedničkim i različitim naglascima u izabranim mariološkim temama J. Ratzingera / Benedikta XVI. i sv. Bernarda iz Clairvauxa	27
3.1. NAUK O BEZGREŠNOJ	27
3.2. DJEVIČANSKO ROĐENJE	29
Zaključak	31
Bibliografija	33

Sažetak

Nakana je ovoga rada sažeto prikazati izabrane teme mariologije teologa Josepha Ratzingera, sadašnjega pape emeritusa Benedikta XVI., te slavnoga naučitelja Crkve sv. Bernarda iz Clairvauxa. U prvom poglavlju rada, približit ćemo mariološku misao Josepha Ratzingera te njezino važno značenje kako za antropološki, tako i za ekleziološki aspekt. U drugom poglavlju, nakana je predstaviti mariologiju sv. Bernarda u vidu njegovih propovijedi u kojima ističe važnost Marije u ekonomiji spasenja. Treće poglavlje, donosi osvrt o dvije teme dvojice naših autora: nauk o Bezgrešnoj te o djevičanskom rođenju, te njihovim sličnostima i razlikama. Posebne dodirne točke mariologije sv. Bernarda i pape emeritusa Benedikta XVI. jesu njihova promišljanja o Marijinoj bezgrešnosti i njezinu trajnom djevičanstvu.

Ključne riječi: *Joseph Ratzinger, Sv. Bernard, mariologija, marijanske dogme.*

Summary

The purpose of this thesis is to summarize selected topics in the mariology of the theologian Joseph Ratzinger, the current Pope Emeritus Benedict XVI., and the famous Doctor of the Church St. Bernard of Clairvaux. In the first chapter of the thesis, we will bring closer Mariological thought of Joseph Ratzinger and its important significance for both anthropological and ecclesiastical aspects. In the second chapter, the intention is to present the Mariology of St. Bernard of Clairvaux in the form of his sermons in which he highlights the importance of Mary in the economy of salvation. Third chapter brings overview of two topics by two our authors: the doctrine of the Immaculate and of the virgin birth, and their similarities and differences. Special points of the Mariology of St. Bernard and Pope Emeritus Benedict XVI. are their reflections on Mary's sinlessness and her perpetual virginity.

Key words: *Joseph Ratzinger, St. Bernard, mariology, Marian dogmas.*

Uvod

Kao uvodne misli u ovaj diplomski rad, upotrijebit ćemo riječi teologa I. Raguža koje donosi u svome članku: „Premda je moderna dogmatska teologija ukazala na važnost mariologije za poimanje kršćanske vjere, ne možemo se oteti dojmu da je mariologija još uvijek bez velikoga značenja, ako ne i potpuno beznačajna za današnju teologiju i duhovnost. Usudili bismo se reći da se mariologija nalazi u svojevrsnomu teološkom egzilu.“¹ Upravo ovim radom želimo doprinijeti velikom Marijinom značenju u životu i vjeri Crkve.

U prvom poglavlju diplomskoga rada, prikazat ćemo teološku misao Josepha Ratzingera, sadašnjega pape emeritusa Benedikta XVI., o Mariji. Kao lijek za krizu pojma Crkve, krize morala, krizu žene, predstaviti ćemo misli našega autora. Potom ćemo prikazati biblijsko mjesto mariologije te Ratzingerov doprinos o važnosti Marije unutar teološkoga promišljanja o povijesti spasenja. U potpoglavlju o Mariji kao novom početku, istaknut ćemo Marijinu osobu kao onu koja doprinosi dolasku Sina Božjega koji preobražava čitavo čovječanstvo i svekoliki kozmos. Nadalje, prikazat ćemo kako je Isusova oporuka ljubljenom učeniku Ivanu da uzme Mariji sebi za majku ujedno i zapovijed svim kršćanima. Dotaknut ćemo se i Isusova djevičanskoga rođenja te kako ga shvaća kršćanska tradicija. Prema Ratzingeru pojasnit ćemo kako se razlikuje od mitoloških pokušaja tumačenja te uvidjeti da se kršćanstvo temelji na nadnaravnoj Božjoj samoobjavi. Nakon toga, prikazat ćemo četiri marijanske dogme u svjetlu promišljanja J. Ratzingera. Na kraju, osvrnut ćemo se na dvije zanimljive teme o navještenju Mariji, susretu arkandela i Marije te povezanost navještenja sa židovskom tradicijom. Druga je tema o Marijinom posredništvu.

Drugo poglavlje temelji se na propovijedima sv. Bernarda u njegovu djelu *O Mariji*. Prikazat ćemo Bernardovu misao o važnosti Marije u ekonomiji spasenja, kako i sam sveti opat iz Clairvauxa piše. Predstaviti ćemo četiri propovijedi iz navedenoga djela. Potom ćemo se dotaknuti Marijine kreposti poniznosti koja se neumorno proteže kroz Bernardove misli. U trećem poglavlju osvrnut ćemo se na dvije izabrane teme – o Bezgrešnoj i Isusovu djevičanskom rođenju – naših autora i predstaviti njihove vidove promišljanja te koje su razlike i sličnosti.

¹ I. RAGUŽ, Hans urs von Balthasar i Karl Rahner o Blaženoj Djevici Mariji, u: *Bogoslovska smotra*, 79(2009.)4, 813-845., ovdje 813.

1. Mariološke teme Josepha Ratzingera / Benedikta XVI.

U ovom ćemo poglavlju prikazati izabrane teme mariologije Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. Na početku bit će prikazano Ratzingerovo razmišljanje te njegov doprinos na području marioloških dogmi. Prikazat ćemo biblijsko poimanje mjesta mariologije unutar teologije. Nadalje, bit će nekoliko misli o eklezioološkom poimanju Marije. Postavit ćemo problematiku Marijinog djevičanstva na koje ćemo odgovoriti Ratzingerovim promišljanjem.

1.1. MARIJA KAO LIJEK ČOVJEČNOSTI

J. Ratzinger je jedanput izrekao kako je bio skeptičan o tolikoj važnosti koju Crkva pridaje Mariji što donosimo iz članka teologinje Kovač: „Kada sam bio mlad teolog, prije Koncila, bio sam suzdržan prema pojedinim drevnim formulama kao što je npr. ona 'de Marija numquam satis' – 'o Mariji ne može se nikada dovoljno reći'. Činila mi se pretjeranom. Teško sam shvaćao i smisao jedne druge izreke (...) izričaj koji postavlja Djevicu kao neprijateljicu svih hereza'. Sada u ovom konfuznom periodu kada se čini da svaki oblik heretične devijacije kuca na vrata autentične vjere – shvaćam da se nije radilo o pretjerivanju u odanosti nego o istini vidljivoj danas više nego ikada prije“. U istom je razgovoru naglasio da je Marija lijek za krizu samoga pojma Crkve, krizu morala i krizu žene, lijek koji je “svoju učinkovitost pokazao kroz duga stoljeća kršćanstva. Lijek za koji se danas čini da je zaboravljen od pojedinih teologa, ali koji je aktualan više nego ikad prije”.² Ovim riječima sam Ratzinger potvrđuje koliko značajno mjesto može i treba imati mariologija za život zrele vjere.

Marija za Ratzingera označava Božju blizinu, preko nje Bog je postao opipljiv. Time je želio istaknuti da je Bog onaj koji se veže na ljude, na materijalno. Ne kreće se samo u idejama nego se konkretno objavljuje. U daljnjem dijelu rada, važno je donijeti promišljanje o biblijskom kontekstu o Mariji.

1.2. BIBLIJSKO MJESTO MARIOLOGIJE

Ratzinger iznosi kako je današnje vrijeme postalo nesklono vjeri i osjećaju za transcendentno te se razmišljanje o Mariji u današnjem vremenu može činiti kako mariologija, odnosno teološki govor o Mariji, temelji na starim religijama u kojima se spominju žene koje su imale naziv *bogorodice*. Time se hoće reći kako je mariologija još jedan traktat u nizu koji donosi nešto što nije uvjerljivo. Ratzinger piše kako je potrebno dublje ući u materiju, a ne

² V. KOVAČ, Teološke odrednice mariologije Josepha Ratzingera / Benedikta XIV., u: *Crkva u svijetu*, 49(2014.)3, 279-294., ovdje 280.

samo da ostane na običajima i tradiciji, odnosno „slijepom“ vjerovanju. Dakle, potrebno je tumačenje. Potrebno je prvo pogledati je li mariologiji uopće mjesto u Svetomu pismu, u sklopu vjere i molitve. Ratzinger upućuje da je potrebno proučiti židovsku tradiciju i uvidjeti kontekst u kojemu je napisano. Spominje da je Izraelov kult bio vezan uz muškarce, ženama je bilo mjesto u predvorju hrama. Tako se može isključiti mogućnost da je u vjeri Staroga zavjeta žena imala neki značajniji pozitivan položaj. Time se želi reći da žena ne može imati ulogu u teologiji, tj. u govoru o Bogu. Mariologija se u tomu kontekstu smatra nebiblijskim modelom.³

Nadalje, Ratzinger u mariologiji vidi mjesta za spomen o Evi. Ona je suprotnost muškarca, egzistencija bez nje ne bi bila dobra. Eva ne potječe iz zemlje, nego od njega samoga. Time je naglašena upućenost muškarca i žene jedno na drugo. Tako je ispunjena čovjekova cjelovitost. Čovjek se ostvaruje u jedinstvu muškarca i žene. Knjiga postanka opisala je čovjekovu sličnost s Bogom kao onoga koji je od početka muškarac i žena. Žena čuva tajnu života, moć suprotnu od moći smrti. Ona pruža plod smrti, ali s druge strane i dalje je čuvarica života i suprotnost smrti. Izravno dodiruje tajnu egzistencije živoga Boga od kojega dolazi svaki život i koji se naziva Životom, Živim.⁴

U Starom su zavjetu, donosi Ratzinger, oci oni koji prenose povijest, nositelji povijesti. Majke imaju specifičnu ulogu. Sara – Hagara, Rahela – Lea, Ana – Penina, to su parovi žena koji ocrtavaju posebnost puta obećanja. Jedna nasuprot drugoj stoje kao plodnost i neplodnost. Plodnost se smatrala blagoslovom, a neplodnost prokletstvom. Na kraju uvijek ide obrat: neplodna postaje blagoslovljena, a plodna je uvijek u prokletstvu odbačenosti, nevoljenosti. Sv. Pavao je od ove teologije razvio svoju teologiju rođenja u Duhu. Iznosi da pravi Abrahamov sin nije onaj biološki, tjelesni, nego onaj koji je rođen po snazi Božje riječi. Ova se činjenica može vidjeti i u primjeru Djevice Marije i njezine majke Ane – zemaljska neplodnost postaje istinska plodnost. Nadalje, u Starom zavjetu postoje određene žene – vladarice, koje su surađivale s Bogom. Unatoč porazima i nevoljama utjelovljuju Izraelovu snagu i neuništivost. Starozavjetna teologija o ženi simbolički se utjelovljuje u Izraelu, dobiva epitete majke, kao ljubljene, kao djevice. Izrael se kroz povijest uvijek „hrvao“ Bogom. Ratzinger primjećuje da se kroz Božje proroke boštvo ne pokazuje više kao ono koje kažnjava: „...jer ja sam Bog, a ne čovjek; Svetac posred tebe – neću više gnjevan dolaziti“ (Hoš 11,8). Odnos između Boga i Izraela označen je međuljudskim odnosom, slikom vjernosti bračnom savezu. Brak je forma

³ Usp. J. RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, Split, 2008., 9-14.

⁴ Usp. *isto*, 14-16.

bliskosti između muškarca i žene. Bogu se ne može pridružiti neka božica, već je potrebno stvorenje, pripada mu Izrael, Kći sionska, žena.⁵

U Izraelovim ženama, majkama, spasiteljicama, u njihovoj plodnoj neplodnosti, najpotpunije je objašnjeno što je Izrael kao Božji narod. Ova linija doduše, ostaje nedovršena. Svoju konačnu svrhovitost dobiva u novozavjetnoj Objavi. Kao pravi sveti ostatak, kao stvarna Kći sionska, postaje Majka Božja Marija. Novi zavjet donosi osobno okretanje Boga prema narodu, u imenu Isusa Krista. Također javlja se i lik žene, u prošlosti promatran više tipološki, a sada i imenom, koje upućuje uvijek iznad sebe. To je ime Marija. Ovime se može uvidjeti, prema Ratzingeru, *locus mariologiae* u Bibliji.

1.3. MARIJA KAO NOVI POČETAK

Posvećivanje mariološkim temama J. Ratzingera, danas pape emeritusa Benedikta XVI., nužno nailazi na temu Isusova podrijetla, budući da je to povlašteno biblijsko mjesto u koje se smješta govor o Blaženoj Djevici Mariji, Isusovoj majci. Ratzinger tumači kada je bilo Isusovo saslušanje, Pilat je postavio pitanje: Odakle si ti? Tužitelji su htjeli osuditi Isusa zbog toga što se, po njihovom mišljenju, pravio Božjim Sinom. Židovi su to smatrali sablaznim te je Zakon propisivao smrtnu kaznu. Pitanje odakle Isus dolazi, pojavljuje se i u Ivanovom Evanđelju te kod sinoptika. Kao činjenica koja ne ide Isusu u prilog, jest to što se zna njegovo podrijetlo: „Ne poznajemo li mu oca i majku? Kako sada govori: 'Sišao sam s neba?'“ (Iv 6, 42). Kod sinoptika se spominje zaprepaštenje slušatelja dok je Isus govorio u sinagogi, na neuobičajen način, vlašću koja nadilazi granice svakoga tumačenja. Govorili su kako poznaju njegovo podrijetlo, tko su mu otac i majka. U protivljenje dolazi i činjenica kako je Nazaret malo mjesto te može li iz Nazareta biti nešto dobro.⁶

Ratzinger tvrdi kako četiri Evanđelja donose odgovor na pitanje o Isusovom podrijetlu. Matej na početku svojega Evanđelja, donosi rodoslovlje koje služi kao naslov cijeloga Evanđelja. Luka stavlja rodoslovlje na početak njegovog javnog djelovanja. Ista je nakana vidljiva kod obojice. Za Mateja su odlučujuća dva imena za shvaćanje Isusova *odakle*, a to su Abraham i David. Abraham je onaj s kojim je započela povijest obećanja te ukazuje na ono što dolazi. On je hodočasnik koji izlazi iz sadašnjosti prema budućemu. U poslanici Hebrejima

⁵ Usp. *isto*, 18-21.

⁶ Usp. J. RATZINGER, *Djetinjstvo Isusovo*, Split, 2012., 9-11.

naziva ga se hodočasnikom obećanja. To se obećanje u prvom planu odnosi na njegova potomka, ali i na sve narode – preko Abrahama dolazi blagoslov na svakoga.⁷

Struktura rodoslovlja određena je likom Davida, kralja, komu je obećano vječno kraljevstvo, njegovo će prijestolje trajati zauvijek. Time je rodoslovlje obilježeno. Sastavljeno je od tri niza po četrnaest naraštaja, uzlazno od Abrahama do Davida, silazno od Salomona do babilonskog sužanjstva, a potom opet uzlazno do Isusa, u kojem obećanje dolazi do svoga cilja. Rodoslovlje sa svoja tri niza po četrnaest naraštaja, može se reći da je pravo evanđelje o Kristu – čitava povijest gleda prema njemu.⁸

Matejevo rodoslovlje je rodoslovlje muškaraca. Ratzinger uočava da prije imena Marije, spominju se još i četiri žene: Tamara, Rahaba, Ruta i žena Urijina. Postavlja se pitanje zašto su ove žene uvrštene u rodoslovlje, po kojemu mjerilu. Postoji teorija da su sve četiri žene bile grješnice. Tako se u njihovom spominjanju pokazuje kako je Isus uzeo na sebe njihove grijeh, te ujedno i grijeh svijeta. Njegovo poslanje bilo bi opravdanje grješnika. To ne može biti određujuće gledište jer se ne može primijeniti na sve četiri žene. Zanimljivost u tomu je što nijedna od tih žena nije bila Židovka. Može se reći kako u Isusovo rodoslovlje ulazi svijet naroda. Time se pokazuje kako Isus nije poslan samo Židovima, nego i poganima. Rodoslovlje, koje je išlo kroz sve naraštaje po shemi („Abraham rodi Izaka...“), na kraju se pojavljuje ime Marije, od koje se rodio Isus koji se zove Krist. Tim se preokreće čitavo rodoslovlje. Ratzinger ukazuje da je Marija novi početak. Njezino dijete ne potječe od muškarca, nego je začeto po Duhu Svetomu. Rodoslovlje i dalje ostaje važno. Josip jest pravno Isusov otac, ali on dolazi *odozgor*. U Isusovom rodoslovlju može se iščitati kako postoji dvostruko podrijetlo: njegovo se podrijetlo može imenovati, ali s druge strane ostaje otajstvo. U istinskom smislu Bog je njegov *Otac*.⁹

U Lukinom rodoslovlju poklapaju se samo nekoliko imena. Kod Luke ne postoji ime Josipova oca. Zašto je tomu tako? Može se reći kako dvojici evanđelista nisu bitna pojedinačna imena, nego simbolička poruka koja govori kako je Isusovo mjesto u povijesti, utkano je u povijesne putove. Evanđelist Ivan, koji nije na početku svoga Evanđelja donio rodoslovlje, ali je u Proslavu na veličanstven način donio odgovor na pitanje o Isusovu *odakle*. Proširio je u definiciju kršćanske egzistencije, tj. onih koji mu pripadaju. Rodoslovlja se na kraju prekidaju.

⁷ Usp. *isto*, 13.

⁸ Usp. *isto*, 14.

⁹ Usp. *isto*, 15-16.

Time se želi reći kako Isus nije rođen od Josipa, nego po Duhu Svetom od Djevice Marije, te da tako vrijedi za čitavo čovječanstvo. *Pravo rodoslovlje* jest vjera u Isusa koji daruje novo podrijetlo.¹⁰

Namjera je evanđelista, prema Ratzingeru, da prikažu Isusovu povijest kao ispunjenje Izraelove povijesti. Zbog toga i govore starozavjetnim rječnikom. Anđelove riječi upućene Mariji, vrlo su slične riječima proroka Sefanije kojima pozdravlja oslobođeni Jeruzalem te proslavljene žene u Izraelu. Marija se označava kao ostatak Izraelov, pravi Sion. S njom započinje Izrael. Ali ne samo da započinje, nego on i jest novi Izrael, *Kći sionska* s kojom Bog čini novi početak. Obećanje da će ju Duh Sveti osjeniti, oslanja se, kako na savez tako i na prirodu, koju je Bog stvorio. U Starom zavjetu, Duh Sveti označava Božju moć, upravo je on lebdio nad vodama i uredio čitav univerzum (Post 1,2). Stoga, na Mariji se zbiva novi početak u kojem je Bog ni iz čega proizveo bitak, njegova Riječ postaje tijelom.¹¹

Može se zaključiti kako i Isusovo rođenje od Djevice Marije, nije u kasnijim shvaćanjima bilo lišeno poganskoga shvaćanja čudesnih rođenja, ali Isusovo rođenje donijelo je novu logiku i smisao – a sad nedostaje u čemu je ta novost?. Ratzinger piše kako djevičansko rođenje nema nikakve veze s askezom. Ono je teologija milosti, odnosno Radosna vijest, način na koji čovjeku dolazi spasenjski dar. Krist je taj koji je ispunjenje svih proroka. Izaija ima zanimljiv proročki govor koji glasi: „Kliči, nerotkinjo, koja nisi rađala; podvikuj od radosti, ti što ne znaš za trudove! Jer osamljena više djece ima nego li udata, kaže Jahve“ (Iz 54,1). Smisao je izreći kako Bog preko Isusa preobražava čitavo čovječanstvo te ono biva posve novo u Kristu, novi stvor. Marija, može se reći, tu predstavlja čitavo čovječanstvo.¹²

1.4. MARIJA KAO ISUSOVA MAJKA I MAJKA BOŽJA

Svi evanđelisti, navodi Ratzinger, svaki na osobni način, govore o ženama koje su bile pod križem. Tako se na primjer kod Marka spominju: Marija iz Magdale, Marija, majka Jakova Mlađega i Josipa, i Saloma, te mnoge druge koje su s njime došle u Jeruzalem. Može se osjetiti iz govora evanđelista kako su žene, bile potresene i žalosne zbog onoga što se događalo. Žene su gledale Probodenoga. Ovdje se može, kako kaže Ratzinger, pomisliti na riječi proroka Zaharije kako će naricati nad Isusom kao nad jedincem te gorko ga oplakivati.¹³

¹⁰ Usp. *isto*, 19-21.

¹¹ Usp. J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb, 1970., 246-250.

¹² Usp. *isto*, 250-255.

¹³ Usp. BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Split, 2011., 105.

Ivan spominje uz to što su kod križa stajale žene, spominje i trenutak kada je Isus ugledao svoju majku i svojega učenika koga je ljubio, rekao je majci evo joj sina (Ivana), te Ivanu obratno. Zadnja Isusova poruka se može protumačiti kao adoptivni čin. Isus misli na majku te joj ostavlja sina koji će biti uz nju nakon njegove smrti. Ivan ju uzima k sebi. Doslovno preveden tekst daje još snažnije značenje. Doslovno bi bilo da ju je uzeo u svoje vlastito, svoj nutarnji životni okvir. Krist ne ostavlja majku samu, predaje ju brizi učenika. Bitan je pojam *ženo*. Taj naziv Isus je upotrijebio i na svadbi u Kani. Može se reći kako su ta dva događaja međusobno povezani. Kana je analogija na konačnu svadbu, novo vino koje Krist daruje. Poziv *ženo* ukazuje na izvještaj o stvaranju u kojem Stvoritelj Adamu dovodi ženu. Sv. Pavao u poslanicama opisuje Isusa kao novoga Adama s kojim se događa novi početak. Ivan piše kako je nužno da novi Adam ima novu ženu.¹⁴ Otkrivenje spominje znak žene koji se pojavljuje na nebu i u nj uključuje cjelokupni Izrael, tj. Crkvu. Crkva neprestano rađa Krista u bolima. Sukladno tomu, s druge strane, rana Crkva promatrala je *novu ženu*, zaručnicu u osobi Marije. Marija, kao žena, i ljubljeni učenik Ivan, predstavljaju tip učenništva. Učeniku koji je u pravom smislu u zajedništvu s Gospodinom, povjerava mu se žena: Marija, odnosno Crkva.¹⁵

1.5. DJEVIČANSKO ROĐENJE – MIT ILI ISTINA?

Ratzinger piše kako je potrebno prvo preupitati što donose Matej i Luka o Marijinom začecu po Duhu Svetom. Treba li se shvatiti kao povijesna zbiljnost, stvarni događaj ili je s druge strane, čista pobožna legenda. Postoje različite teorije tumačenja. Ratzinger je uočio kako se najveća poveznica nalazi u egipatskoj mitologiji, o začecu i rođenju egipatskih faraona. U egipatskoj mitologiji, božanstvo se približavalo majci na tjelesan, fizički način. To se može shvatiti kao politička teologija, tj. pridavanje faraonu božanskih atributa te je time stjecao autoritet, moć itd. Također vrijedi i za grčko-rimske mitologije u kojoj božanstvo na ljudski način opći s ljudima te tako nastaju „novi“ bogovi, kao što su Heraklo, Perzej itd.¹⁶ U nastavku, prikazat ćemo kako se kršćanstvo bitno razlikuje od različitih mitoloških pokušaja tumačenja djevičanskog rođenja Isusa Krista.

U evanđeljima se, Ratzinger pojašnjava, jasno može vidjeti kako je očuvana Božja jedincatost i njegova različitost od čovjeka. Ne postoji miješanje između Boga i stvorenja,

¹⁴ Usp. *isto*, 106.

¹⁵ Usp. *isto*, 106.

¹⁶ Usp. J. RATZINGER, *Djetinjstvo Isusovo*, 62-63.

nema polubogova.¹⁷ Evanđeosko izvješće o rođenju po Duhu Svetom, jasno govori o jednom poniznom i slobodnom odgovoru Božjoj volji. Nema nikakve prisile. Ljudsko biće, odnosno Marija, prihvaća svjesno Božju volju. Time se želi naglasiti velika razlika između mitoloških legendi i evanđeoskog navještaja. Ratzinger upućuje na Karla Bartha koji piše kako postoje dva događaja koji govore o tome kako Bog ulazi u materijalni, opipljivi svijet. To su rođenje od Djevice i uskrsnuće iz groba. Za današnje se poimanje ti događaji čine sablaznima. Mentalitet je da Bog djeluje samo idejno, u duhovnome, ali ne i materijalno. Naravno, ne misli se kako je Bog ograničen, nego kako ima moć i nad materijom. Ta su dva događaja od velike važnosti za kršćansku vjeru.¹⁸ Teologinja Kovač, oslanjajući se na Ratzingera, u svom članku iznosi zanimljivu rečenicu kada piše da bi Bog bio zapravo nemoćan kada ne bi mogao djelovati na materiju.¹⁹

1.6. MARIOLOŠKE DOGME

U ovomu se potpoglavlju razmišlja o Ratzingerovoj teologiji o mariološkim dogmama. Kao što je poznato, mariološke dogme usko su povezane s kristologijom. One u biti žele razjasniti kristologiju te imaju službu, na neki način, apologije. U prvomu se dijelu raspravlja o Mariji kao Djevici te o važnosti ove dogme. U istom će se dijelu promišljati o Mariji kao Majci Božjoj. Drugi se dio dotiče dogme o Bezgrešnom začeću te uz Ratzingera spomenut će se doprinos i teologa Vulića o toj tematici. Zadnji dio o Marijinom uznesenju također će se uz Ratzingerova promišljanja osloniti na spomenutoga hrvatskoga teologa.

1.6.1. MARIJA DJEVICA I MAJKA BOŽJA (ΘΕΟΤΟΚΟΣ)

U uvodnim mislima, Ratzinger spominje kako je najstarija i temeljna dogma Crkve da je Marija djevica i majka, tj. smije ju se s pravom zvati Majkom Božjom. Tom se formulom želi istaknuti jedinstvo Kristovoga čovještva i božanstva. Ratzinger ističe kako nestorijanizam dopušta samo upotrebu „Majka Kristova“. Ovaj je naziv problematičan jer se pokušava Krista

¹⁷ „Slijedeći dakle svete Oce svi složno naučavamo da se ispovijeda jedan te isti Sin, naš Gospodin Isus Krist; isti je savršen u boštvu, isti je savršen u čovještvu; pravi Bog i pravi čovjek, s razumskom dušom i tijelom; isti je istobitan s Ocem po boštvu i isti je istobitan s nama po čovještvu, ‘u svemu nama sličan osim u grijehu’; isti je odvijeka rođen od Oca po boštvu, a u posljednje dane radi nas i radi našega spasenja rođen od Marije Djevice Bogorodice po čovještvu. – Jednog te istog Krista Sina jedinorođenog Gospodina moramo priznati u dvije naravi, nepomiješano i nepromijenjeno, nepodijeljeno i neodvojivo; razlika naravi nipošto nije dokinuta zbog sjedinjenja, nego je štoviše vlastitost svake od obiju naravi sačuvana i sjedinjena u jednoj osobi i u jednoj hipostazi. „Sin Božji [...] radio je ljudskim rukama, razmišljao ljudskim umom, odlučivao ljudskom voljom, ljubio je ljudskim srcem. Rođen od Marije Djevice, postao je uistinu jedan od nas, u svemu nama sličan osim u grijehu.“ *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., 137-139.

¹⁸ Usp. J. RATZINGER, *Djetinjstvo Isusovo*, 63-68.

¹⁹ V. KOVAČ, Teološke odrednice mariologije Josepha Ratzingera / Benedikta XIV., u: *Crkva u svijetu*, 49(2014.)3, 279-294., ovdje 90.

odvojiti od tjelesnoga Krista. Valja napomenuti kako je u čovjeku Krista jedinstveno čovječstvo, čovječstvo Bogo-čovjeka. Božansko se uistinu sjedinilo s tjelesnim. Marijino majčinstvo je najdublje povezano s otajstvom utjelovljenja. Kristološki izričaj Božjega utjelovljenja je nužno mariološki. Također vrijedi i obrnuto. Nestorijanizam je dakle pokušavao oblikovati kristologiju bez mariologije. Tako se zapravo u mariologiji branila kristologija.²⁰ Sv. Pavao tumači da je Isus rođen od žene. To označava da je Isus uistinu postao običan čovjek. Podložio se teretu zakona, nosio je ljudski teret, teret običnoga ljudskog života, odnosno *condition humaine*.²¹

Ratzinger se pita koje je uopće značenje ove činjenice. Na prvomu je mjestu tvrdnja o Božjem djelovanju u čovjeku. Isusovo začecje i rođenje donosi novost u povijesti čovječanstva. Može se reći kako Bog počinje iznova, započinje novost stvaranja. *Novi Adam* još više nego prvi dolazi od Boga. Može se povući usporedba kako je nemoćni, neplodni Izrael donio plod. Bog je u Isusu postavio novi početak. Marija kao neplodna, donosi istinsku plodnost i spašenost. Marija je istinska Bogorodica (*Θεοτόκος*). Roditi Sina označava izlaženje iz same sebe i ulaženje u neplodnost – neplodnost jest uvjet plodnosti. Time se tajna starozavjetnih majki razotkriva te dobiva smisao u kršćanskome djevičanstvu koje se ostvaruje u Mariji.²²

U moderno vrijeme, smatra Ratzinger kako postoje napuštanja čak i među katoličkim teolozima o povijesnoj činjenici djevičanskog rođenja. Smatra se da je bitan samo duhovni smisao, a biološko se mora vrjednovati samo kao simbolički izričaj. Smještanje tjelesnoga ili spolnoga u puku biologiju, govor je samo o biološkom. Vjera govori upravo suprotno. Vjera govori o duhovnosti biološkoga i o tjelesnosti božanskog i duhovnog.²³ Zanemarivanje duše dok se govori o tjelesnosti, javlja se primisao dualizma. Takvo promišljanje, donosi Ratzinger, dovodi do teorije da ono što je u svijetu nemoguće, ujedno je nemoguće i za Boga. Želi se reći kako Bog ne može dotaknuti ljudsku, zemaljsku povijest. Ratzinger opaža kako je vjera u Boga koji je u stvorenju i dalje ostao Stvoritelj – *Creator Spiritus*, temelj novozavjetnog izvještaja. Činjenica o rođenju Isusa od Djevice Marije tomu svjedoči. Bog je *realiter*, on je onaj koji djeluje i zemlja donosi plod.²⁴

²⁰ Usp. J. RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, 31-34.

²¹ Usp. *isto*, 44.

²² Usp. *isto*, 44-48.

²³ Usp. *isto*, 49.

²⁴ Usp. *isto*, 50-57.

1.6.2. DOGMA O BEZGREŠNOM ZAČEĆU

Dogma se o Marijinom bezgrešnom začecu susreće se danas, prema Ratzingeru, s dvama prigovorima. Prvi je prigovor da čitavo prvo tisućljeće Crkva o tome ne zna ništa te da spekulativno prekoračuje granice.²⁵ Drugi je prigovor da se tom tvrdnjom osporava univerzalnost milosti. O tomu se raspravljalo u srednjem vijeku. Reformatorska je teologija dala svoj pečat jer je njihov naglasak na milosti koja opravdava grješnika. U svojem članku, Vulić donosi sljedeće: „Ti prigovori pokazuju da se i u slučaju te marijanske dogme Božjoj objavi pristupa bez odlučujuće svijesti o jedinstvu Staroga i Novoga zavjeta, u kojem se tipološki otkriva njihova podudarnost i povezanost, analogija, kao i sličnost u nesličnosti te jedinstvo u različitosti.“²⁶ Ratzinger se oslanja na franjevačkoga teologa B. Langemeyera te upozorava na sveti ostatak Božjega naroda Izraela. Koliko god se Izrael odvajao od Boga, u povijesti je uvijek prisutan mali dio izabranoga naroda koji ostaje vjeran. Time se može reći kako je bezgrešan, tj. onakav kakvog ga Bog želi. Svetim ostatkom se želi naglasiti kontinuitet saveza Boga i njegova naroda.²⁷ Ratzinger donosi zanimljivu misao da „Bog nije jedini akter povijesti, koja bi na taj način bila Božji razgovor sa samim sobom, nego da nalazi odgovor koji je uistinu odgovor“.²⁸ Sv. Pavao u poslanici Rimljanima donosi kako i u današnje vrijeme postoji sveti ostatak koji je prisutan u Kristovoj Crkvi. Crkva kao takva, čuva onaj starozavjetni odnos s Bogom. Ratzinger u svojoj knjizi za Mariju donosi sljedeće: „Ona je posve Židovka, posve je dijete Izraela, Staroga zavjeta, a upravo time i dijete Saveza općenito, posve je kršćanka: Majka Riječi. Zbog toga – budući da je ona Novi zavjet u Starome, odnosno kao Stari zavjet, kao Izrael – nema shvaćanja njezina poslanja, njezine osobe, ondje gdje se razdvajaju Stari i Novi zavjet“.²⁹

Može li se ustvrditi da je Marija uistinu onaj sveti ostatak, pita se Ratzinger. Što se tiče istočnoga grijeha, on je činjenica drugačije vrste. Prepoznat je u Adamu, nije donesen kao činjenica od početka nego je proizašao iz tumačenja Svetoga pisma. Preslikavši na slobodu od istočnoga grijeha, ne može se vidjeti kao činjenica. Pavao u poslanici Efežanima upotrebljava za novi Izrael termine „sveta, neokaljana, blistavo lijepa“ (usp. Ef 5, 27.) itd. Još u otačko vrijeme razvio se pojam *Ecclesia Immaculata*. Time se pokazuje kako je nauk o Bezgrešnoj

²⁵ Usp. B. VULIĆ, Marija, Kristova majka, u svjetlu jedinstva i harmonije Svetoga pisma u misli J. Ratzingera / Benedikta XVI., u: *Diacovensia* 27(2019.)3, 453-474., ovdje 467.

²⁶ *Isto*, 467.

²⁷ Usp. *isto*, 468.

²⁸ J. RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, 61.

²⁹ *Isto*, 61.

postupno razvijan praktički od početaka. Kao i kasnija mariologija, ovaj je pojam promatran kao nauk o Crkvi. Time se želi reći kako Marija predstavlja uosobljenu Crkvu. Bog ne djeluje apstraktno. Oslanjajući se na K. Rahnera, Ratzinger iznosi kako *očuvana od istočnoga grijeha* ne znači da je iznimka u otkupljenju, nego njegov najdivniji plod. Na kraju zaključuje: „Nauk o Bezgrešnoj svjedoči da je Božja milost i sloboda bila dovoljno moćna da razbudi odgovor; da su milost i sloboda, milost i čovjekovo biti on sam, odricanje i ispunjenje, samo prividno proturječe jedno drugomu, a zapravo jedno uvjetuje i obdaruje drugo“.³⁰

1.6.3. TJELESNO UZNESENJE U NEBESKU SLAVU

Ratzinger jasno izražava kako ova dogma ne kazuje o Marijinom uskrsnuću nego o uznesenju. Svjedočanstva o ovoj dogmi ne potječu sigurno prije 6. stoljeća.³¹ Ova je dogma više teološka, nego povijesna. No, razvijala se u povijesnom kontekstu vjerovanja Crkve, tj. s vremenom se kristalizirala. Pogonska snaga, kako kaže Ratzinger, jest štovanje i veličanje Marije. U obrazloženju dogme stoji da se prvenstveno proglašava na „čast Sina, na proslavu Majke i na radost čitave Crkve“.³²

Dogma je nastala kao najviši čin štovanja Djevice Marije. Povodom sedamdesete obljetnice proglašenja dogme o Marijinu uznesenju, katolički novinar D. Grden zanimljivo primjećuje: „Zajedno sa svečanim činom proglašenja Pio XII. objavio je i apostolsku konstituciju *Munificentissimus Deus* (Silno darežljivi Bog), u kojoj je iznio razloge proglašenja dogme. Riječ dogma danas ima uglavnom negativno značenje. Dogmom se doživljava nešto što je nametnuto odozgor; nešto što oni ispod ne smiju ni na koji način dovoditi u pitanje. No katoličko poimanje dogme kreće se upravo u drugom smjeru. Dogmom se formalno i svečano utvrđuje i proglašava neki sadržaj vjere koji već i oduvijek živi u Božjem narodu. U pravilu je Crkva proglašavala dogme, počevši od prvih velikih ekumenskih koncila na kojima su utvrđene istine o Kristovoj osobi i naravi, kad su hereze dovele u pitanje vjeru Crkve. Koje su to moderne hereze navele papu Pija XII. da proglasi dogmu o uznesenju? Papa u apostolskoj konstituciji daje naslutiti svoje motive. 'Naš pontifikat', napisao je, 'kao i sadašnje doba, izmučeno je

³⁰ *Isto*, 67

³¹ Grgur iz Toursa zapisao je: „Naposljetku, kad je blažena Djevica... imala biti pozvana s ovoga svijeta, svi se apostoli, došavši iz različitih krajeva, okupiše u njezinu domu. Kad su osjetili da se sprema napustiti svijet, bdijahu zajedno s njom. Uto dođe Isus sa svojim anđelima te, uzevši njezinu dušu, preda je arkanđelu Mihaelu te ode. U zoru podigoše apostoli njezino tijelo na ležaljku, položiše ga u grob te ga čuvahu, iščekujući dolazak Gospodinov. Uto im se Gospodin po drugi put ukaza, naredivši da se sveto tijelo uzme te da se odnese u raj.“ D. GRDEN, Uz 70. obljetnicu proglašenja dogme o Marijinu uznesenju »Uznesena dušom i tijelom u nebesku slavu«, 17. kolovoza 2020. Dostupno na: <https://www.glas-koncila.hr/uz-70-obljetnicu-proglasenja-dogme-o-marijinu-uznesenju-uznesena-dusom-i-tijelom-u-nebesku-slavu/> (5. 4. 2021.).

³² J. RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, 69.

tolikim morama, zabrinutostima i strahovima, zbog teških katastrofa te okretanja mnogih od istina i od krjeposti; ujedno je, međutim, velika utjeha kad se vidi da se, dok se katolička vjera javno aktivnije iskazuje, svakoga dana sve više razbuktava pobožnost prema Djevici Bogorodici te gotovo posvuda u svijetu živi poticaj i želja za boljim i svetijim životom.' Sasvim je sigurno papa imao pred očima strahote Drugoga svjetskoga rata koji je minuo samo pet godina ranije, ali i nove opasnosti tada sve izraženije blokovske podjele, utrke u nuklearnom naoružanju, nadiranje misli koja u svijetu ne vidi mjesta za Boga i njegove zahvate u povijest, misli koja je u komunističkom bloku poprimila oblike borbenoga ateizma. No očito je vidio i nove znakove vremena, nove pokrete duha koji će u Crkvi na poseban način doći do izražaja na Drugom vatikanskom koncilu“.³³

Ratzinger ponovno povezuje dogme, njihovu isprepletenost. Ističe ako je Marija uistinu ona koja je rodila Boga, onoga koji je smrt smrti, prema tome zaključuje da je ona *nova nativas* – novo rođenje. Naslov Bogorodice nužno upućuje na Djevicu. Oslanjajući se na dogmu o Bezgrešnom začeću, Ratzinger ističe kako punina milosti označava puninu spasenja. To znači da je već od svoga rođenja upućena na uznesenje dušom i tijelom, na besmrtnost. Svojim krštenjem, krštenik je već uveden, na neki način, u svoje uznesenje.³⁴ To ukazuje Marijin primjer jer ona uosobljuje Crkvu. Marija predstavlja Crkvu kao onu koja je spašena, novi Izrael, koji nikada neće biti odbačen.³⁵

Usto, Ratzinger donosi zanimljivu činjenicu kada piše da Marija na poseban način doprinosi sjedinjenju hodočasničke, zemaljske Crkve i one eshatološke, proslavljenje Crkve. Budući da je i sama uznesena na nebo, predstavlja ono što zapravo čeka i svakoga člana Crkve.³⁶

1.7. NAVJEŠTENJE MARIJI

Vrlo je važno spomenuti, prema Ratzingeru, događaj arkandelova navještaja Mariji te koji je teološki smisao i značaj. Navještenje Isusova rođenja usko je vezano s povijesti Ivana Krstitelja, iz poruke arkandela Gabrijela Zahariji. Marijin posjet Elizabeti, koja je bila u šestom mjesecu trudnoće s Ivanom Krstiteljem, posljedica je komunikacije između Gabrijela i Marije – kako? Još prije rođenja, vidljiva je povezanost između Isusa i Ivana te se može reći kako

³³ D. GRDEN, Uz 70. obljetnicu proglašenja dogme o Marijinu uznesenju »Uznesena dušom i tijelom u nebesku slavu«, 17. kolovoza 2020. Dostupno na: <https://www.glas-koncila.hr/uz-70-obljetnicu-proglasenja-dogme-o-marijinu-uznesenju-uznesena-dusom-i-tijelom-u-nebesku-slavu/> (5. 4. 2021.).

³⁴ Usp. J. RATZINGER, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, 71-74.

³⁵ Usp. *isto*, 76.

³⁶ Usp. J. RATZINGER, *Mary: God's Yes to Man*, San Francisco, 1988., 76-82.

postoji i povezanost njihovog poslanja. Kronološki gledano Isus je mlađi, onaj koji dolazi kasnije. Isus je onaj zbog kojega je Ivan zaigrao u utrobi, a Elizabeta se napunila Duhom Svetim.³⁷

Potrebno je iz bližega proučiti pripovijest o navještenju Isusova rođenja. Ratzinger piše da anđeo Mariju ne pozdravlja na tradicionalni židovski način *šalom* – mir s tobom, nego pozdravlja grčkom riječju *chaire* – što bi značilo *zdravo*, kako se Crkva i moli Mariji, iz pripovijesti o navještenju (usp. Lk 1, 28.42). Ratzinger donosi kako bi bilo bolje shvatiti pozdrav s *raduj se!* Ovim poklikom može se reći, počinje Novi zavjet. U Ivanovu Evanđelju ponovno se spominje riječ *raduj se!*, u svetoj noći u kojoj anđeo upućuje pastirima. U Isusovim oproštajnim govorima kod Ivana spominje se teologija radosti: „Opet ću vas vidjeti i srce će vam se radovati i radosti vaše nitko vam oteti neće“ (Iv 16,22). Radost se opisuje kao dar Duha Svetoga, kao Otkupiteljev dar. Crkva nastavlja to anđelovo djelo, naviještanje: *evanđelje – radosna vijest*. Tom riječi nastavlja se kontinuitet iz starozavjetne biblijske povijesti spasenja. Anđeo nadodaje kako će Mariju osjeniti sila Svevišnjega te da će roditi dijete kojemu anđeo dodjeljuje ime *Sin Svevišnjega* i Sin Božji. Glagol *osjeniti*, pojašnjava Ratzinger, pripada teologiji Hrama i Božjoj prisutnosti. Istodobno označava Božje skrivanje i očitovanje. Osjenjivanje Duhom Svetim, ponovno se nalazi teologija koja je vezana uz Sion. Marija je kao živi Božji šator, u kojemu prebiva božanstvo.³⁸

Marijin susret a anđelom uzrokovao je strah i zamišljenost. Za razliku od Marije, Zaharija se uplašio, spopao ga je strah. Mariju taj strah nije zaustavio, nego počela je u sebi razmišljati o pozdravu. Tim se označuje jedna karakterna crta koja prati Mariju, a to je nutarnje ophođenje s Božjom riječi. Mariju strah ne zaustavlja, nego ona pokazuje hrabrost, kako je neustrašiva, kako želi koristiti razum i srce te pokušava shvatiti poruku. Može se i ovdje povući paralela između Marije i Crkve. Ratzinger ističe kako Crkva promišlja Božju riječ, pokušava shvatiti njezinu cjelovitost i u pamćenju čuva velike događaje koji se dotiču spasenjskoga plana. Nadalje, drugi dio Marijinoga dijaloga s anđelom na pitanje kako će se dogoditi začće kada muža ne poznaje, Marija odgovara vjerom, ne sumnja. S druge pak strane, Zaharija je posumnjao u riječ da će njegova žena Elizabeta roditi sina u poznim godinama svojega života. Na kraju razgovora, Marija donosi svoj jednostavni *da*, izjašnjava se kao ona koja će dragovoljno postati službenica Gospodnja.³⁹

³⁷ Usp. *isto*, 35.

³⁸ Usp. J. RATZINGER, *Djetinjstvo Isusovo*, 35-39.

³⁹ Usp. *isto*, 46.

1.8. MAJČINSKO POSREDOVANJE

Ratzinger primjećuje kako je Marija u pravom smislu sluškinja⁴⁰ Gospodnja. Crkva zajedno sa sv. Pavlom ispovijeda kako je uistinu samo jedan posrednik: „Jer jedan je Bog, jedan je i posrednik između Boga i ljudi, čovjek – Krist Isus, koji sebe samoga daje kao otkup za sve“ (1 Tim, 2, 5-6). Ratzinger naglašava kako Marijino majčinstvo ne umanjuje jedinstveno Kristovo posredništvo nego iz njega proizlazi. Crkva naučava da su svi spasenjski utjecaji Djevice Marije na čovječanstvo djelo božanske volje. Taj spasonosni utjecaj podržavan je Duhom Svetim, koji je u Mariji i započeo božansko majčinstvo. Majčinstvo Marije jest briga za braću i sestre njezina Sina. Marijino je posredništvo usko povezano s njezinim majčinstvom – ona je posredovala ljudsku narav Sinu Božjemu. Marijinu posredništvu, dakle, ide u korist činjenica da je jedina ona od svih stvorenja na svijet donijela Utjelovljenu Riječ. Ratzinger jasno uviđa i ukazuje kako se II. vatikanski sabor ne ustručava ispovjediti ovu Marijinu važnu i Kristu podređenu ulogu. Marija u svojem „Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj“ (usp. Lk 1, 38), govori kako uvijek iznova doživljava svoju podređenost Bogu. Svojim riječima upravo potiče vjernike na odnos s njezinim Sinom, Isusom Kristom. Njezin takav izbor zasigurno je plod njezinog potpunog. „Evo službenice Gospodnje“, upravo označava njezinu spremnost predati se cjelokupnom osobom Bogu, tako i na području djevičanstva. To je ono što Crkva propovijeda, iskazuje joj poštovanje te potiče vjernike na štovanje.

Nadalje, Ratzinger spominje kako je Marija ispunila svoje majčinsku suradnju s Kristovom spasiteljskom misijom pod križem. Pod križem je još više bila preobražena milošću, tj. doživjela je još više nadnaravno iskustvo milosti. Samim time, ušla je u direktno posredništvo između Boga i ljudi, koje se očituje u Isusu Kristu. Nakon najvećega i najbitnijeg događaja kršćanstva, Uskrsa, te Uzašašća, Marija je zajedno s apostolima iščekivala Pedeseticu, odnosno silazak Duha Svetoga, bila prisutna kao Majka proslavljenoga Krista. Ovo je činjenica koja upravo pokazuje njezino posredništvo. Nakon Isusova odlaska u nebesku slavu, ona ostaje kao posrednica Crkvi. Ona ostaje u odnosu sa svojom djecom, tj. Crkvom i može se reći kako nastavlja zajedno sa svojim Sinom kao suotkupiteljica u povijesno-spasenjskom djelu samoga Krista.

Ovim mislima završavamo promišljanje J. Ratzingera / Pape Benedikta XVI o izabranim mariološkim temama. U sljedećemu poglavlju približit ćemo mariologiju sv.

⁴⁰ Ratzinger ne koristi pojam „službenica“ nego „sluškinja“. Time se također želi naglasiti povezanost starozavjetne i novozavjetne teologije.

Bernarda iz Clairvauxa, crkvenoga naučitelja iz XII. stoljeća te kako je on promatrao Marijinu osobu u svjetlu vjere Crkve.

2. Mariološke propovijedi sv. Bernarda⁴¹

U svojoj katehezi na općoj audijenciji 2009. godine, papa Benedikt XVI. istaknuo je kako su dva središnja aspekta teologije sv. Bernarda, a to su promišljanja o Isusu Kristu i njegovoj Majci Mariji. Nadalje, Papa uočava da je za Bernarda pravi teolog osoba od kontemplacije i mistike, odnosno osoba prisnog vlastitog odnosa s Isusom Kristom. S pravom se Bernard naziva *Doctor mellifilus* (slatki učitelj) jer, kako tradicija prenosi, uistinu njegov teološki nauk teče kao med. Živio je u vremenu borba u kojima je vješto branio osobito kristološke istine teologije.⁴²

Čuvena je Bernardova izreka *Per Mariam ad Iesum* (po Mariji k Isusu). Papa naglašava kako se Bernard drži tradicionalne mariologije te ukazuje na Marijinu subordiniranost, ali i na njezinu važnu ulogu u ekonomiji spasenja – kako piše Bernard, sudjelovanja u Sinovljevoj žrtvi.⁴³

U ovome potpoglavlju o mariološkim propovijedima, možemo uvidjeti glavne misli i odrednice njegova promatranja Marijine poniznosti, djevičanstva, te o njezinoj bezgrešnosti. Temeljni izvor će nam biti djelo sv. Bernarda O Mariji. Djelo se sastoji od homilija s naslovom „Super Missus est – O poslan bi Anđeo“, te pripadaju u prve spise sv. Bernarda. Pravi je naslov „De Laudibus Viriginis Mariae – O pohvalama Djevice Marije“. To je homiletičko tumačenje izraza po izraz, evanđeoskog teksta o Naviještenju. Traktat je sastavljen od četiri homilije. Autor je na početku protumačio svoju nakanu pisanja. Htio je nešto napisati o prekrasnom evanđeoskom izvještaju sv. Luke i da iskoristi slobodno vrijeme zbog bolesti koja ga je zahvatila te ne može biti u zajednici.⁴⁴

⁴¹ Sv. Bernard rodio se 1090. Od malena je pokazivao darovitost u studiju i pobožnosti. Nakon nekog vremena otišao je u monahe. 1112. otišao je u Cîteaux kako bi se pridružio benediktincima. Kasnije biva imenovan opatom Clairvauxa. Bio je cijenjen među monasima, čak je bio i savjetnikom papama. Svojim spisima htio je potaknuti druge kako bi napredovali u savršenosti. Posebnu ljubav osjećao je prema Djevici, kojoj je posvetio brojna svoja djela. Postoje brojna svjedočanstva o njegovom čudotvornom, mističnom i duhovnom životu, ali najvažnije je što je bio zaljubljenik u Isusa i njegovu Majku. Usp. M. MANDAC, Uvod, u: SVETI BERNARD, *O Mariji*, Split, 1984., 13-41.

⁴² Usp. BENEDIKT XVI., *Opća audijencija 21. listopada 2009.* Dostupno na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20091021.html (27. 5. 2021.)

⁴³ Usp. BENEDIKT XVI., *Opća audijencija 21. listopada 2009.* Dostupno na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20091021.html (27. 5. 2021.)

⁴⁴ Usp. SVETI BERNARD, *O Mariji*, 55.

Misao vodilja za sv. Bernarda jest poniznost, ali u toj poniznosti jasno se objavljuje uzvišenost. Možemo reći kako su poniznost i uzvišenost u proporcionalnom odnosu, tj. poniznost nužno utječe na uzvišenost i obratno.

2.1. USKLAĐENOST MARIJINE PONIZNOSTI I DJEVIČANSTVA

Bernard započinje svoju prvu homiliju kako je Bog poslao svoga anđela Gabrijela u galilejski grad Nazaret k djevici zaručenoj s mužem koji se zvao Josip iz doma Davidova, a djevica se zvala Marija. (usp. Lk 1, 26 – 27). Autor se pita zašto se spominju imena. Njegovo je mišljenje kako ne bismo smjeli prečuti ono što je evanđelist htio izreći. Sve su svetoписamske riječi ispunjene uzvišenim otajstvima. Povijest spasenja započinje ovako: Poslan bi anđeo Gabrijel od Boga. Bernard donosi kako ovo nije običan anđeo koji se šalje na zemlju. Njegovo ime označava Božju jakost. Ključno je shvatiti da ga šalje sam Bog kako se ne bi pomislilo da je poslan od nekoga drugoga stvorenja koje bi bilo upućeno u Božju namisao prije Djevice Marije, izuzevši naravno samoga arkandžela Gabrijela. Znakovito je što je Bog odabrao baš Nazaret. Natanael se pita može li što dobro proizaći iz Nazareta. Iz nazaretskog cvijeta, proizašao je najbolji plod, Isus Krist. Bernard daje analogiju da je izraelski narod poput trave koja se osušila, ali Bog je imao drugačije planove i ponovno ih uzdigao putem Nazareta. Bernard se pita koja je to djevica tako časna da je sam anđeo pozdravlja. Iz nje proizlazi divna usklađenost poniznosti i djevičanstva. Opat iz Clairvauxa donosi pitanje: „A što misliš koliko je časti dostojna ona u kojoj je djevičanstvo posvećeno porodom? Čuješ da je djevica, razumij da je ponizna: ako ne možeš nasljedovati djevičanstvo ponizne, nasljeduj poniznost djevice.“⁴⁵

Pohvalna je krepost djevičanstva, ali je više potrebniija krepost poniznosti, koja je resila Djevicu. Bez djevičanstva, čovjek se može spasiti, dok bez poniznosti je nemoguće. Da Marija nije bila ponizna ne bi ju Duh Gospodnji pohodio, oplodio. Svaki čovjek, koji je sve više čašćen zbog svoga djevičanstva, tim više sebi čini nepravdu. Naglašava da je bolje ne biti djevicom, negoli bahat zbog „njegovanja“ djevičanstva. Ne pripada svima djevičanstvo, a još je manje onih koji s djevičanstvom posjeduju poniznost. Bernard piše kako je zadivljujuća Marijina djevičanska plodnost jer se nikada prije nije čulo da je majka ujedno i djevica.⁴⁶ Ona, Božjim čudesnim interventom, biva uzvišena nad sve anđeoske korove. Marija svojim sinom zove Boga i Gospodara anđela, riječima kako je njoj i Josipu mogao to učiniti (usp. Lk 2, 48).⁴⁷

⁴⁵ SVETI BERNARD, *O Mariji*, 65.

⁴⁶ Usp. *isto*, 66.

⁴⁷ Usp. *isto*, 67.

Koji bi se to anđeo usudio izreći? Nadalje, u evanđelju sv. Luke piše kako im je bio poslušan (usp. Lk 2, 51). Tko komu? Sam Bog ljudima. Čovjek ako se udostoji nasljedovati primjer čovjeka, sigurno neće mu biti ispod časti nasljedovati svojega začetnika.

Bernard, prema rečenomu, zaključuje kako je spasonosniji dio izabrao grešnik u poniznosti nego oholnik u djevičanstvu, jer će nečistoću prvoga očistiti ponizna zadovoljština, a drugomu će oholost okaljati čistoću.⁴⁸ Na kraju, upućuje poziv svima da štuju Majku Božju u kojoj se Bog pokazao svijetu.⁴⁹

2.2. MARIJINA BEZGREŠNOST

Druga homilija sv. Bernarda započinje kako se ne sumnja da će Kraljica djevica s ostalim djevicama sudjelovati u novoj pjesmi koja je dana samo djevicama. Bernard iznosi svoje mišljenje kako će njoj biti posebno mjesto u djevičanskom koru, kako će ona ljepšom, slađom i profinjenijom pjesmom veličati Boga. To pravo pripada samo njoj, kao jedinoj koja se od djevica može dičiti porodom, i to božanskim. Ona će se dičiti porodom ne u sebi nego u svomu Sinu kojega je porodila. Njezina će slava u nebu biti posebna, obavijena posebnom milošću kakvu je imala i na zemlji. Bog je u svomu planu htio baš takvu djevicu koja će mu omiljeti. Dakle, htio je da bude bezgrješna jer će proizaći iz nje onaj bezgrješan koji će očistiti grijeh drugima. Htio je poniznu jer će iz nje proizaći onaj koji je krotka i ponizna srca, koji će svojim primjerom biti svima ovim krepostima.⁵⁰

Opat se obraća praroditeljima, prvim ljudima, Adamu i Evi. Moraju se radovati jer su bili više upropastitelji negoli roditelji. Svoju utjehu imaju u kćeri. Kako kaže „Zato potrči, evo k Mariji! Potrči majko, ka kćeri!“⁵¹ Ovdje daje analogiju o Evi kao paloj ženi i Mariji kao onoj uzvišenoj, mjesto lude mudra, mjesto ohole ponizna. Bernard objašnjava kako Adam treba zahvaljivati Mariji što mu je dala umjesto gorke hrane s drveta života slatkoću vječnoga ploda.⁵²

Salomon je tražio jaku ženu, u čijoj ruci ovisi spas sviju i pobjeda nad neprijateljem. Njezina cijena nije sa zemlje, nije osrednja, niti malena. Uspoređuje Mariju također s Mojsijevim grmom, koji gori ali ne izgara, koja rađa ali ne osjeća bol. Ili pak Izaija koji govori

⁴⁸ Usp. *isto*, 68

⁴⁹ Usp. *isto*, 69.

⁵⁰ Usp. *isto*, 70.

⁵¹ Usp. *isto*, 71.

⁵² Usp. *isto*, 72.

da će mladica isključiti iz panja Jišajeva, cvijet iz njegova korijena, označavajući mladicom djevicu, a cvijetom njezin djevičanski porod. Treba se shvatiti da je cvijet Krist, a mladica Majka, jer je mladica procvatila bez klice i začela bez čovjeka. Nadalje, postavlja zanimljivu tezu koja se nalazi u knjizi proroka Jeremije: „Jahve – veli, stvori nešto novo na zemlji: „Žena okružuje muža“ (Jer 31, 22). Postavlja se pitanje tko je taj muž te kako može biti okružen ženom. Da je Jeremija izrekao kako žena okružuje dijete ili mladića ne bi bilo novo ni čudno. Jasno je izrekao muža. Bernard se pita kako može čovjek po drugi put u majčinu utrobu. Isus, dakle, nije imao manje mudrosti, odnosno nije manje bio mudrost, kad je začet negoli kad je rođen. Od početka je bio pun duha mudrosti, umnosti, savjeta, jakosti, znanja i straha Božjega. Sigurno je da je imao muževan duh još u mladenačkoj dobi. Žena koja okružuje muža jest Djevica koja je začela Boga. Ovim primjerom se želi istaknuti kako je utjelovljeni Sin Božji oduvijek, prije Djevice te kako je Utjelovljenje čudesan događaj i na prvi pogledaj jednostavan, a zapravo u dubini vrlo kompleksan i zadivljujući. Bernard, oslanjajući se na Oca veli kako je vrlo važno što je napisano da je Marija bila zaručena. Kao što je apostol Toma sumnjao te nakon toga, pokazao se kao vrlo snažan svjedok Kristov, tako i Marijina, piše Bernard, zaručenost upućuje na snažnu simboliku. U židovskoj tradiciji, zaručnica, od dana zaruka pa sve do vjenčanja, bila je predana zaručniku na promatranje, kako bi budnije pazio na njezinu netaknutost. Tako je i u Marijinom slučaju. Može se reći da je Josip svjedok zaručničkog čuvanja jer je izbliza pratio njezino vladanje. Tako je postao najvjerniji svjedok njezine netaknutosti, djevičanske naravi. A zašto ju je htio otpustiti? Na ovo se pitanje sv. Bernard ponovno oslanja na Oca. Odgovara da je Josip baš poput Petra koji je rekao da Isus ode od njega jer je grešan. Ili na drugom mjestu, poput stotnika koji je odvrćao Isusa od svoje kuće govoreći da nije dostojan da Gospodin uđe u njegovu kuću, pod njegov krov (Mt 8,8). Tako se i Josip smatrao grešnim jer je spoznao kako nije dostojan i da ne smije dopustiti Marijino stanovanje s njim zbog njezinog čudesnog dostojanstva.⁵³

Bernard tumači kako se s pravom mora odbaciti tvrdnja kako je Josip zbog sumnje htio otpustiti Djevicu. Anđeo ga ohrabruje da se ne boji uzeti Mariju za svoju ženu te da plod koji nosi je božanski, začet od Duha Svetoga. Zbog svoje je vjernosti, muževnih kreposti, zaslužio je biti nazvan Božjim ocem. Bernard povlači usporedbu Josipa, zaručnika Djevice s Josipom, sinom Jakovljevim. Josip, koji je iz zavisti braće bio prodan u Egipat, naznačio je da će Krist biti prodan. A Josip, zaručnik Djevičin, bježeći od Heroda, Krista odvodi u Egipat. Prvi,

⁵³ Usp. *isto*, 75-82.

čuvajući vjernost gospodaru, nije htio općiti s gospodaricom, a poočim Kristov, kada je majku svoga Gospodara upoznao kao djevicu, te i sam djevac, vjerno ju je čuvao. Onomu je bilo dano da razumije tajne preko snova, a ovomu je dano da postane svjesnim sudionikom nebeskih tajni. Onaj je čuvao hranu ne samo sebi nego čitavom narodu, a ovaj je s neba primio živi kruh da ga čuva koliko sebi, toliko i čitavom svijetu.⁵⁴

Na kraju, Bernard iznosi snažno značenje Marije. Njezino ime označava zvijezdu mora. Kao što zvijezda izbacuje svoju zraku a da se ne povrjeđuje, tako je i Djevica rodila Sina ostavši nepovrijeđena. Ona je plemenita zvijezda proizašla iz Jakova, čija zraka rasvjetljuje svu zemlju, čini sjaj svijetli na nebesima i prodire u Podzemlje. Zvijezdin sjaj grije više duh nego tijelo, goji kreposti, a izgara mane. Sveti opat ohrabruje da se, u bilo kojim životnim situacijama, tjeskobama, strahu ili nevoljama, uputi pogled prema zvijezdi i zazove i iskusi kako je s pravom rečeno: „A Djevica se zvala Marija“ (Usp. Lk 1,27).⁵⁵

Bernard piše kako je Krist zaglavni kamen kreposti.⁵⁶ Time se na izravan način upućuje na Marijinu bezgrešnost, neokaljanost. Spasitelj kada se trebao utjeloviti, roditelji, otac i majka, morali su nužno biti čisti, neokaljani, kako donosi Levitski zakonik. Krist, kao blag i ponizan, svojim je životom odredio Marijin bitak te ju posličio sebi. Ovdje se donosi zanimljiva teološka činjenica da Isus ne samo da je bio kao svoja majka, kako je činjenica da djeca jesu kao roditelji, već je ona bila oblikovana na njegovu sliku, puna milosti, odnosno darova, te tako postala dostojnom donijeti ga svijetu.

U svojim govorima za Marijino uznesenje, sveti je opat posvetio pažnju Marijinoj pobjedi na nebu. Promatra ju u slavi. Spominje kako je Marijina pobjeda ujedno i pobjeda svakoga čovjeka, odnosno ljudska je narav uzdignuta iznad anđeoske. Bernard tumači kako Marijina poniznost nije samo ona koja privlači ljude, nego se kao miomiris širi do Božjega prijestolja te samom Bogu privlači pozornost i naklonost. Nadalje, spominje kako nitko nije na savršeniji način kao Marija zadobio božanske karizme.⁵⁷

⁵⁴ Usp. *isto*, 82-83.

⁵⁵ Usp. *isto*, 84.

⁵⁶ Usp. I. BODROŽIĆ, I. ŠIMUNOVIĆ, Poniznost blažene Djevice Marije u spisima sv. Bernarda iz Clairvauxa, u: J. ŠIMUNOVIĆ, S. MIGLES (ur.), *Uzvjerovah, zato besjedim (2 Kor 4, 13)*, Zbornik u čast prof. dr. sc. Josipa Balobana povodom 70. godine života, Zagreb, 2019., 347-376., ovdje 367.

⁵⁷ Usp. *isto*, 370.

2.3. MARIJINO DJEVIČANSTVO

Bernard započinje treću homiliju riječima evanđelista Luke. Anđeo je došao kod Djevice, u njezinu sobu. Pita se nije li se Marija tada molila nebeskom Ocu jer anđeli običavaju biti blizu onima koji se mole te se raduju jer i oni mogu tu žrtvu paljenicu svete pobožnosti prikazati Bogu na ugodan miris. Koliko su ugodne bile Marijine molitve, govori činjenica kojim ju je anđeo pozdravio riječima. Anđeo joj je uputio riječi da je milosti puna. Tu se povlači usporedba sa sv. Stjepanom koji je bio pun milosti te u Djelima apostolskim, kako su se apostoli napunili Duha Svetoga. Za Mariju se može reći da je poseban slučaj jer nitko od apostola nije začeo Sina Božjega. Anđelov pozdrav glasi: „Zdravo – reče – milosti puna, Gospodin s tobom!“⁵⁸

Bernard pojašnjava kako nije rečeno Gospodin u tebi, nego s tobom. Bog, koji je prisutan svagdje po svojoj biti, ipak je u razumnim stvorenjima drugačije prisutan negoli u nerazumnim. U nerazumnim je prisutan, ali ga oni ne shvaćaju, a svi ga razumni mogu shvatiti spoznajom, dok samo dobri ga dosižu ljubavlju. Ti dobri, ili može se reći sveti ipak razlikuju od Marije. Kod Marije je slučaj da je ona uz svoju volju podredila Bogu i svoje tijelo. Utjelovljenje je zadivljujuće jer je s njom Gospodin Sin, kojega je zaodjenula svojim tijelom, Gospodin Duh Sveti, po kojemu ga je začela, te Gospodin Otac koji je rodio Onoga kojega ona začinje. Bernard spominje riječi Elizabete koja je izrekla da je blagoslovljen plod njezine utrobe (Usp. Lk 1, 42). To označava da je od Boga blagoslovljena njezina utroba u kojoj su blagoslovljeni svi narodi. A plod njezine utrobe nije samo blagoslovljen među ljudima i anđelima, nego prema riječima sv. Pavla u poslanici Rimljanima: „Iznad svega Bog blagoslovljen uvijek“.⁵⁹

Nadalje, sv. Bernard spominje kako plod njezine utrobe učinio ju je blagoslovljenom nad svim ženama. Uspoređuje ju s dobrim stablom koje ne može roditi zlog ploda. Također izbjegla je općem prokletstvu da će roditi u bolovima. Na Evinim kćerima je težak jaram. Ako rađaju muče se, a ako ne rađaju, proklete su. Opat se pita gdje je Djevica čula kako se Bogu sviđa djevičanstvo te da su pohvaljeni oni koji se onespobiše za ženidbu radi kraljevstva nebeskoga. U Djevičinom slučaju, ne može se reći da se radi o zapovijedi, nego o božanskom pomazanju i Božjoj živoj Riječi koja ju je tomu poučila. Bernard pojašnjava kako Marija zapravo i nije svjesna kako se njezino djevičanstvo sviđa Ocu. Smatra se nedostojnom

⁵⁸ Isto, 88.

⁵⁹ Isto, 90.

službenicom. Marija je dakle, pronašla milost u Boga, milost mira između Boga i ljudi kojim se ukida smrt i uspostavlja život. Anđeo govori da će svomu jedinorođenomu sinu nadjenuti ime Isus, onaj koji spašava svoj narod i uvodi ga u zemlju živih. Na kraju, Bernard iznosi riječi o Isusu Kristu, kao onom koji je izvor svega. Potiče riječima da se ugledamo u malo dijete koje Djevica rađa jer je blaga i ponizna srca. On moli za svoje i neće propasti nitko za koga on sam moli.⁶⁰

2.4. PONIZNOST UZVIŠENE

U četvrtoj homiliji opat iz Clairvauxa piše kako hvaliti Majku znači hvaliti ujedno i Sina. Nadalje, spominje kako je zapisano da će Gospodinu Otac dati prijestolje Davidovo. Nitko ne sumnja da Gospodin Isus ne potječe iz loze Davidove. Bernard postavlja pitanje kako mu je Bog dao prijestolje kad nije kraljevaio u Jeruzalemu. I sam je rekao kako kraljevstvo njegovo nije od ovoga svijeta. Opat primjećuje kako se govori o drugom Jeruzalemu, različitom od onoga kojim je kraljevaio David. Bog mu je dao prijestolje oca Davida, oca njegova kad ga je postavio za kralja nad Sionom. Ključna je riječ u ovom dijelu *nad*. Upućuje da kraljevstvo nije na Sionu nego iznad Siona. Tu se misli na vječno kraljevstvo, na nebesima. Ovo prijestolje na kojemu je sjedio David je analogijski tip onoga vječnoga, beskonačnoga. To vječno kraljevstvo, u kojemu su svi kraljevi koji slave onoga koji je nad svima, Bernard živo želi te iznosi kako i on hoće biti dionikom toga kraljevstva.⁶¹

Dotiče se rečenice koju je Marija uputila anđelu, kako će se dogoditi začće jer muža ne poznaje. Više nije sramežljiva djevica, ohrabрила se, te pita na koji način. To nije izraz njezine sumnje, ne pita hoće li to biti nego kako. Anđeo odgovara da će Duh Sveti osjeniti njezinu utrobu. Nadalje, Bernard postavlja pitanje. Zar je Marija mogla biti ispunjena milošću a da još nije imala Duha Svetoga? Ako je već bila puna milosti, kako će moći još primiti?⁶²

Što bi značilo da će ju Sila Svevišnjega osjeniti? Na zanimljiv način sv. Bernard tumači kako možda anđeo odgovara Mariji da što njega uopće pita jer će i sama doznati kada dođe vrijeme. Doznat će po učitelju, svojemu začetniku. Budući da je začela po Duhu Svetomu, to će dijete biti sveto, Sin Božji. Zašto se jednostavno samo spominje da će dijete biti sveto? Opat misli kako autor nije imao riječi da tako nešto posebno izrazi, ono klanjanja dostojno što će se od tijela Marije, skupa s njezinom dušom, sjediniti s Očevim Jedinorođencem. Nakon tih riječi,

⁶⁰ Usp. *isto*, 93-97.

⁶¹ Usp. *isto*, 98-100.

⁶² Usp. *isto*, 101.

anđeo nadodaje kako će njezina rođakinja Elizabeta, iako u starosti, roditi sina. Možda je tom izjavom anđeo htio uvjeriti Mariju u čudesnost njezinog začeca? Nipošto. Ovdje se daje zanimljiva teorija kako je zamišljeno da Marija to prva sazna i to od anđela kako bi mogla znati o tajnama, te kasnije to sve prenijeti pisateljima i propovjednicima evanđelja. Nadalje, Bernard ukazuje kako su svi očekivali Marijin odgovor: Adam, Abraham, David i svi njezini pretci. Kao i sam Kralj i Gospodar svega, kako je zaželio njezinu ljepotu, očekivao je njezin odgovor na pristanak, jer u tomu odgovoru leži spasenje svijeta. „Nato Marija reče: Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi“ (Usp. Lk, 1, 38). Uvijek običava biti uz Božju milost krepost poniznosti. Bog se naime, protivi oholima, a poniznima daje milost. Bernard napominje da je u Mariji uzvišena poniznost jer sam za sebe govori kako je službenica, a izabrana je za Majku Božju, obdarena tolikom slavom, a ne zaboravlja na poniznost. Ovdje sveti opat iznosi svoju intimnost te uspoređuje se s Marijom. Spominje kako bi on, čim bi dobio malo časti, zaboravio kakav je prije bio te promatrao sebe onako kako ga drugi promatraju koji ne vide čovjekova srca. Upućuje da samo se pogleda mnoge u Crkvi, kako čim „postavši od pučana plemenitaši, od siromaha bogati, kako su se odmah uznijeli, zaboravivši prijašnju odbačenost, te se i svoga roda srame i ne udostojavaju se svojih neuglednih roditelja... Ali vidim (što me još više boli) da se neki, nakon što su prezreli svjetsku raskoš, u školi poniznosti više uče oholosti te se, pod blagim krilima učitelja, više nadimlju i u samostanu postaju nepodnošljiviji negoli su bili u svijetu...“⁶³

⁶³ Isto, 107-108.

3. Osvrt o zajedničkim i različitim naglascima u izabranim mariološkim temama J. Ratzingera / Benedikta XVI. i sv. Bernarda iz Clairvauxa

U ovome ćemo poglavlju predstaviti zajedničke i različite naglaske u izabranim mariološkim temama naših autora. Prvo ćemo predstaviti nauk o Bezgrešnoj, zatim nauk o djevičanskom rođenju.

3.1. NAUK O BEZGREŠNOJ

Ratzinger tumači kako se Crkvu napada zbog univerzalne milosti, odnosno da svi su potrebni milosti. S reformatorske se strane to može najviše osjetiti. Pojašnjava kako „očuvana od istočnoga grijeha“ ne znači da je opravdana prije svih. Nadalje, naglašava prožetost starozavjetne i novozavjetne linije. Ulazi detaljno u srž problematike oslanjajući se na Stari zavjet. Pojašnjava kako je u Izraelu uvijek bio prisutan sveti ostatak. Mali dio Izraela uvijek je bio uz Boga, bez obzira koliko se Izrael odvajao. Time želi izreći kako taj maleni dio upućuje na bezgrešnost, tj. onako kako Bog zapravo želi da bude Izrael. Na toj liniji Ratzinger prepoznaje ekleziološki aspekt Marije. Prema njemu, Marija predstavlja Crkvu, taj sveti, bezgrešni ostatak. Oslanjajući se na sv. Pavla, Crkva je *sveta, neokaljana, blistavo lijepa*. To se odnosi na Novi Izrael, odnosno Kristovu Crkvu.

Bernard tumači na sličan način. Prema njemu, Marija na najizvrsniji način slavi Boga. Na nju se to može primijeniti jer jedino ona od svih djevica može se pohvaliti božanskim porodom. Svojim porodom ne diči se sama u sebi, nego se diči u svome Sinu. Na istoj misli kao i Ratzinger, Bernard piše kako je Bog upravo takvu djevicu i htio, onu koja će mu omiljeti. Htio je da Marija bude bezgrešna jer će od nje i doći onaj koji je i sam bezgrešan te očistiti grijehe drugima.

Ratzinger ističe kako se nauk o Bezgrešnoj razvijao kroz povijest. Nauk je prisutan još od otačkoga vremena. Još tada se očitovao termin *Ecclesia immaculata*, odnosno bezgrešna Crkva. Istina vjere o Bezgrešnoj se onda postupno izoštravao, što je dovelo do svečanoga proglašenja dogme o Bezgrešnom začecu Blažene Djevice Marije.

Kod sv. Bernarda može se uočiti kako se njegova misao više temelji na homiletskom tumačenju Svetoga pisma, za razliku od Ratzingera, koji se koristi hermeneutikom i povijesno-kritičkom metodom. Bernard, kako i sam iznosi, osluškujući misao Otaca, pokušava dati svoj doprinos u tumačenju. Tako polazi od Adama i Eve, praroditelja. Zanimljivo je kako se obraća njima kao onima koji nisu više upropastitelji. Možemo uočiti pomirljivi ton koji iznosi sveti

opat. Potiče ih na radost i zahvaljivanje. Adamova i Evina utjeha je u kćeri, odnosno Mariji. Nadalje, donosi analogiju između Eve i Marije. Eva je ona koja je, biblijskim rječnikom pala, luda, ohola i sl. Marija je s druge strane, ona koja je uzvišena, mudra i ponizna. Tu možemo uočiti kako je Marija sve pozitivno u odnosu na Evu, ali je Marija utjeha toj istoj Evi. Bernard je branitelj Marijine bezgrešnosti. Budući da je Krist, kao Božji Sin bezgrešan, Marija kao djevica koja rađa Sina Božjega, mora nužno biti bezgrešna. Sv. Bernard se koristi starozavjetnim primjerima poput Mojsijevog susreta s Bogom u gorućem grmom gdje se Bog obraća da mjesto na kojemu stoji je sveto te neka bude bos (usp. Izl 3, 1-6). Time se želi ukazati na nužnost Marijine bezgrešnosti. Djevica je Krista zaodjenula svojim tijelom, a pritom ostala netaknutom. Tu spominje također kako je zbog svojega postojanja i prije svoga zemaljskoga utjelovljenja, Sin zapravo sebi posličio svoju Majku. Na toj liniji, Bernardovo promišljanje postalo je *locus classicus* o pitanju Marijine svetosti. On se trudio opravdati Marijino posvećenje u majčinoj utrobi. Polazeći od Svetoga pisma, tumači kako je bio slučaj s Jeremijom i Ivanom Krstiteljem koji su bili posvećeni prije rođenja. Time naglašava da ne bi bilo ispravno sumnjati da što je učinjeno nekolicini, ne može se primijeniti na Mariju.⁶⁴

Bernard iznosi također i slike o Salomonu, Mojsiju i Izaiji. Ove slike također upućuju na Mariju. Salomon je tražio jaku ženu, u čijoj ruci ovisi spas. Njena cijena nije sa zemlje, nije osrednja. Tu jasno možemo prepoznati Marijinu osobu. U događaju Mojsija i gorućega grma znamo kako grm gori, ali ne izgara. Bernard prepoznaje Mariju kao gorući grm, kao onu koja rađa Krista, ali ne osjeća bol. Izaija donosi proroštvo kako iz panja Jišajeva dolazi mladica, cvijet iz korijena. Bernard tumači da je mladica djevica, a cvijet jest njezin djevičanski plod. Time se jasno ukazuje da je Krist cvijet, a mladica Marija, mladica procvala bez klice i začela bez čovjeka.

Ratzinger svoju mariologiju više promatra u svjetlu nauka o Crkvi. Marija je uosobljena Crkva. Bernard više pristupa egzegetsko-homiletski te iznosi mnoštvo slika kako iz Staroga, tako i iz Novoga zavjeta. Čovjek se ostvaruje u jedinstvu muškarca i žene. Ratzingerova misao o tipologiji žene u Starom zavjetu bitno obilježava kršćansko poimanje žene. Knjiga postanka opisuje sličnost čovjeka s Bogom kao onoga koji je od početka i muškarac i žena. Eva potječe od muškarca, a ne od zemlje. Ona je čuvarica tajne života, pruža plod smrti, ali i dalje je čuvarica života.

⁶⁴ Usp. E. D. O'CONNOR, The Fundamental Principle of Mariology in Scholastic Theology, u: *Marian Studies*, 10(1959.)9, 69-103., ovdje 77.

3.2. DJEVIČANSKO ROĐENJE

Ratzinger tumači kako je u Evanđeljima očuvana Božja transcendentalnost u odnosu na bića. Donosi usporedbu djevičanskoga rođenja s religioznim mitologijama koje također govore o rođenju bogova. Ratzinger iznosi kako se to može jedino shvatiti kao politička teologija, odnosno preko religije želi se postići moć, vlast, poslušnost naroda. U Marijinom slučaju nije tako. Kod Marije nema prisile na djevičanstvo. Kod različitih mitova, božanstvo je u ljudskom općenju sa ženama koje rađaju polubogove. Kod Marije nije tako. Djevica je po Duhu Svetom začela. Ona svjesno prihvaća u slobodi te se time razlikuje od mitova.

Bernard polazi od Svetoga pisma i tumači da sam Bog šalje arkandela Djevici. Uočava kako je anđeo prepun poštovanja prema Mariji. Bernard iznosi kako je zadivljujuća Marijina djevičanska plodnost, jer se nikada kroz povijest nije čulo da je djevica ujedno i majka. To je novost koju donosi kršćanska vjera. Bernard ističe kako Marija nije ni svjesna koliko se Bogu sviđa njezino djevičanstvo. Ona je direktno poučena od Božje Riječi koju je i donijela u ovaj svijet. Tu možemo vidjeti sličnosti između naša dva teologa.

Ratzinger povlači paralelu Marije s izabranim Božjim narodom, Izraelom. Kako je poznato, Izrael se uvijek „borio“ s Gospodinom, nije donosio ploda. Preko Marije, došao je plod. Time je neplodni Izrael urodio dobrim plodom, Kristom. Marija je kao neplodna donijela istinsku plodnost i spašenost. Ratzinger pojašnjava da se time otkriva tajna starozavjetnih majki – neplodnost je uvjet plodnosti. Slično razmišlja i sv. Bernard kada postavlja pitanje može li što dobro izići iz Nazareta. On pak govori kako je ovo vrlo snažna slika za kristologiju – Marija je Krista zaodjenula svojim tijelom. To označava da Krist posjeduje Marijine crte lica. Krist je njoj fizički sličan. Obojica naših autora tvrde kako je blagoslov svim ljudima i svijetu došao upravo po Mariji. Bernard tumači kako su po Mariji svi blagoslovljeni, odnosno njezina utroba je izvor blagoslova za čitav svijet. Također Bernard Mariju uspoređuje s dobrim stablom. Dobro stablo ne može uroditi lošim, zlim plodom. Kako donosi Ratzinger u svojemu promišljanju o tipologiji Sare, kao onoj koja je od neplodne postala plodna, pravi Abrahamov sin nije onaj biološki, nego onaj koji je rođen po snazi Božje riječi. Ta se činjenica oslikava i na Mariju. Linija izraelovih žena s dualnim aspektom plodna – neplodna, ispunjava se u Mariji. Bogu je potrebno stvorenje, budući da mu se ne može pridružiti neka božica. Po uzoru na sveti ostatak u Izraelu, Marija je utjelovljenje toga, ona je prava Kći sionska. Ratzinger ističe kako se lik žene koji se prije promatrao tipološki, sada se očituje imenom, odnosno to ime je Marija. To je za Ratzingera mariološko mjesto u Bibliji. Ratzinger, iz suvremenoga aspekta, budući da

živi devet stoljeća poslije sv. Bernarda, donosi kako katolički teolozi modernog vremena smatraju važnim samo duhovni segment djevičanskoga rođenja. Na to odgovara suprotno, odnosno ukazuje na djevičanstvo kao posvemašnje predanje osobe – i tijela i duha, svega ljudskoga. Ističe kako vjera ispovijedajući Marijino trajno djevičanstvo zapravo svjedoči o duhovnosti biološkoga – biološko stoji u službi teološkoga.

Zaključak

Zaključno želimo izdvojiti nekoliko teza i perspektiva mariologije iz svjetla koje smo primili po promišljanjima sv. Bernarda i pape emeritusa Benedikta XVI. Za teologiju je vrlo važna osoba Marije jer je preko nje Bog postao bliz čovjeku, postao je opipljiv. To potvrđuje biblijsko tumačenje o mariološkom utemeljenju u Svetom pismu, kako smo predstavili na početku.

Kao prvo, što se tiče Isusova rođenja od Djevice Marije, prikazali smo da rođenje nije bilo lišeno poganskoga shvaćanja. Nasuprot iskrivljenim shvaćanjima, uvidjeli smo veliku novost koju donosi kršćanstvo da je Krist rođen po Duhu Svetom od Djevice Marije, te da nema primisli da se radi o nekoj mitologiji nego o slobodnom i poniznom prihvaćanju Božje volje. Sukladno tom velikom događaju rođenja, pridodaje se i događaj uskrsnuća iz groba. Oba događaja upućuju da Bog djeluje na materiju, odnosno ulazi u materijalni, opipljivi svijet.

Kao drugo, kroz mariološke dogme, predstavili smo njihov snažan značaj. One osvjetljavaju kristologiju, te su u službi same kristologije. Kako se dogme razvijaju, tako se razvija i crkveni nauk. Dogme upućuju da je Marija uistinu izabrana od Boga kao aktivna osoba u ekonomiji spasenja. Svojom osobom, Marija predstavlja cijelu Crkvu te doprinosi sjedinjenju hodočasničke i eshatološke Crkve. Sve što se ispunilo na Mariji, ujedno predstavlja ono što čeka i svakoga člana Crkve.

Kao treće, prikazali smo kako su na zadivljujući način u Marijinoj osobi usklađene poniznost i djevičanstvo. Pohvalna je krepost djevičanstva, ali je još više potrebna krepost poniznosti. Ne pripada svima djevičanstvo, a još je manje onih koji s djevičanstvom posjeduju poniznost. Marijna je djevičanska plodnost zadivljujuća jer se nikada prije nije čulo da je majka ujedno i djevica. To je posebno kršćanski značaj.

Kao četvrto, istaknuli smo kako je bila potrebna nužnost Marijine bezgrešnosti u događaju utjelovljenja Božjega Sina. Da je Marija uistinu ona koja je dostojna poštovanja i hvale, govori činjenica da je Marija nužno morala biti bez grijeha, odnosno bezgrešna jer je sam Krist takav, bez grijeha i bez mane. Božanstvo, kako saznajemo iz Staroga zavjeta, ne može boraviti u grešnom, mrtvom. Anđeo je to sve potvrdio kada je došao k Djevici. Pozdravio ju je pozdravom da je milosti puna. Možemo reći kako je i nebeska slava gleda s posebnim pogledom. Kako Pismo svjedoči, Djevica je zaodjenula Krista svojim tijelom, a ostala je netaknutom. Zbog toga je dostojna naziva Majke Božje i Majke Crkve.

Na kraju, možemo reći, kako Joseph Ratzinger i sv. Bernard iz Clairvauxa, donose hvalevrijedne traktate o Majci Božjoj. Njihov trud i doprinos za što bolje razumijevanje Marijine osobe i njezine uloge u ekonomiji spasenja, budi vjernički zanos prema Mariji. Marija je pravi primjer služenja Bogu. Tako možemo reći, da je s pravom možemo nazvati i Majkom svećenika jer svećenik na izravan način poput nje služi Bogu. Stoga, hvaliti Majku, ujedno označava i hvaliti Sina. Crkva ne može postojati bez Majke, kao što ne može niti bez svoje Glave, Krista. Vrlo je lijepa misao da Krist ima Marijine crte lica. Marija je uvijek pored Krista. Nikad ne upućuje na sebe, nego na svoga Sina, a to zorno prikazuje i ljubljani učenik Ivan koji donosi Marijine riječi: „Što god vam rekne, učinite!“ (Iv 2, 5).

Bibliografija

- BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Split, 2011.
- BODROŽIĆ, Ivan, ŠIMUNOVIĆ Josip, Poniznost blažene Djevice Marije u spisima sv. Bernarda iz Clairvauxa, u: ŠIMUNOVIĆ, Josip, MIGLES, Silvija (ur.), *Uzvjerovah, zato besjedim (2 Kor 4, 13)*, Zbornik u čast prof. dr. sc. Josipa Balobana povodom 70. godine života, Zagreb, 2019., 347-376.
- Jeruzalemska Biblija*, Zagreb, 2018.
- Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016.S
- KOVAČ, Valerija, Teološke odrednice mariologije Josepha Ratzingera / Benedikta XIV., u: *Crkva u svijetu*, 49(2014.)3, 279-294.
- O'CONNOR, Edward D., The Fundamental Principle of Mariology in Scholastic Theology, u: *Marian Studies*, 10(1959.)9
- RAGUŽ, Ivica, Hans urs von Balthasar i Karl Rahner o Blaženoj Djevici Mariji, u: *Bogoslovska smotra*, 79(2009.)4
- RATZINGER, Joseph, *Djetinjstvo Isusovo*, Split, 2012.
- RATZINGER, Joseph, *Kći sionska. Marijanska pobožnost u Crkvi*, Split, 2008.
- RATZINGER, Joseph, *Mary: God's Yes to Man*, San Francisco, 1988.
- RATZINGER, Joseph, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb, 1970.
- SVETI BERNARD, *O Mariji*, Split, 1984.
- VULIĆ, Boris, Marija, Kristova majka, u svjetlu jedinstva i harmonije Svetoga pisma u misli J. Ratzingera / Benedikta XVI., u: *Diacovensia* 27(2019.)3
- BENEDIKT XVI., *Opća audijencija 21. listopada 2009.* Dostupno na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2009/documents/hf_ben-xvi_aud_20091021.html (27. 5. 2021.)
- GRDEN, Darko, Uz 70. obljetnicu proglašenja dogme o Marijinu uznesenju »Uznesena dušom i tijelom u nebesku slavu«, 17. kolovoza 2020. Dostupno na: <https://www.glas->

koncila.hr/uz-70-obljetnicu-proglasenja-dogme-o-marijinu-uznesenju-uznesena-dusom-i-tijelom-u-nebesku-slavu/ (5. 4. 2021.).